Lietuvos nacionalinė M.Mažvydo biblioteka

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1979 METAI

BIRŽELIO MĖN. 23 D. / JUNE 23, 1979

PART TWO — Nr. 146 (25)

Šiame numery:

Nelegalizuokime savo muzikinio nebrandumo.

Kunigo Pijaus Brazausko atsiminimai apie Vincą Krėvę-Mickevičių.

Vinco Krėvės-Mickevičiaus laiškų pluoštas kun. Pijui Brazauskui.

Balio Augino eilėraščiai iš spaudai paruošto rinkinio.

Bruno Markaičio naujas muzikinis veikalas "Sonatos ir fugos".

Nauji leidiniai.

Kertinė Parašte

Nelegalizuokime savo muzikinio nebrandumo

Taurioj visų menų šeimoj muzika yra gal pats dvasingiausias jos narys. Intensyvus aukštesniųjų muzikinių vertybių prigijimas tautoje ir jos muzikinės kultūros kylantis standartas yra vienas geriausių kriterijų jos kultūringumui apspręsti. Iš primityvumo žengiant aukštyn, liaudies dainų bei šokių išsvystymas apreiškia pirmojo dvasingumo žiedo pražydimą tautoje ir kultūringo žmogaus užuomazginę genezę. Bet jei XX-jo amžiaus gale lietuvių masėse muzikos vertybių sampratos ir pajautimo bendroji raida sustojo, sustingdama Išgėriau septynias bei Lenciūgėliu aprėžtame pasaulyje — tai jau reiškia tam tikrą aliarmą mūsų kultūrinių indeksų kalendoriuje.

Atsigręžę savon aplinkon, šiam liūdnam konstatavimui randame bemaž visuotinį patvirtinimą. Mūsų sumaterialėjimo ir gomurinio hedonizmo siautulys visur persveria ir stelbia mūsų muzikinio potencialo plėtotę. Kai entuziazmas baliams mūsuose dar vis tebedidėja, jis proporcingai mažėja mūsų meninei veiklai (chorų nykimas, rimtų koncertų nelankymas etc.). Apsukresnių rengėjų jau įvedama mada publiką į solisto rečitalį, pavyzdžiui, pritraukti net ir epikurietišku masalu, prižadant ją be dainų dar ir kavute su skanėstais pavaišinti... Vadinas, dar ir šiandien mum tebėra aktualus klausimas; kiek gi mes iš viso esame rimtajai muzikai pribrendę?

Tiesa, mes vis save teisinam: esą, nelankom amerikiečių klasikinių koncertų, nes jie brangiai kaštuoją. Vis dėlto gyvenant didesniuose centruose ir turint bent standartinį FM radijo aparatą, mum jau praktiškai kasdien tampa prieinami beveik visi pasaulinių kompozitorių muzikos meno šedevrai (operos, simfonijos, oratorijos, dainos...), dažsiausiai parašyti didžiųjų poezijos bei dramos korifėjų kūrybos pagrindu.

Brangieji mūsų šviesuoliai, nuoširdžiai prisipažinkite: jei jau iš viso tų šedevrų pasiklausote, ar daug kas iš jūsų kiekviename tokių kūrinių išgirstate jus sukrečiančią didingą neišsemiamą žmogiškų dvasios gelmių sakmę, gaudžiančią vis nauja subtiliausio prasmingumo garsų kalba? Ar daug kas iš jūsų, beklausydami kad ir nemirtingųjų Beethoveno simfonijų, giluminiai išjaučiate tą naują estetinio būties suvokimo genialiame garsiniame apreiškime įvairovę? —Nemanau, kad tuo reikalu pravestos anketos rezultatai mum būtų didžiai džiuginantys...

Tad nenuostabu, kad tarp mūsų visuomenės, dar tebegyvenančios beveik primityviais muzikos standartais, ir tų mūsų kompozitorių, kurie bando žygiuoti šiuolaikinės muzikos gretose, iškyla dvasinio atokumo siena, trukdanti spartesnei mūsų muzikinės pažangos plėtotei. Taip pat dar vis tenka niūriai konstatuoti, jog mūsų muzikiniam nebrandumui užkonservuoti dar šen bei ten patalkina ir mūsų spauda. Užuot auklėjusi skaitytojų rafinuotesnį muzikos skonį, ji dažnai, kaip tik atvirkščiai, juos dezorientuoja ir aptemdo. Joje vis dar išlenda "recenzijų" su viską "nuzalatijančiomis" pagyromis net pavyzdinio nemuzikalumo ir interpretacinio bei vaidybinio impotentiškumo čempionams arba dar žaliai spindinčioms, bet jau sau leidžiančioms burleskiniais priedais darkyti mūsų liaudies dainas, jaunoms žvaigždutėms etc. etc.

Tokių ir visos eilės panašių reiškinių sindromą galima būtų pavadinti mūsų muzikinio nebrandumo legalizacija. Tačiau, ypač rūpinantis tinkamu mūsų jaunimo dvasios suformavimu, mum reikia padaryti viską, kad bent ji išplėštumėm iš svaigalinio hedonizmo ir menkavertės komercinės muzikos bučiaus, visapusiškai išplėsdami jo muzikinės kultūros akiratį.

Man atrodo, tik planingos jungtinės tėvų, mokyklų, spaudos, mūsų organizacijų (ypač jaunimo) ir aktyvistų muzikų pastangos šioje pagalbos jaunimui akcijoje tegalėtų tą dekadansinį prietemį nušviesti naujomis muzikinio renesanso prošvaistėmis.

Ar nevertėtų artėjančiam Jaunimo Kongresui ir šią problemą pasvarstyti, diskusijų keliu sau paveikiausių būdų bei priemonių pasiieškant?

Stasys Liepas

KUNIGO ATSIMINIMAI APIE VINCĄ KRĖVĘ

KUN. PIJUS BRAZAUSKAS

Redakcijos pastaba. Šių metų liepos mėn. 7 d. sueina 25 metai nuo mūsų literatūros klasiko Vinco Krėvės-Mickevičiaus mirties. 1944 metais pasitraukęs nuo atpūstančios rusų - bolševikų okupacijos į Vakarus, pokario metais Krėvė gyveno lietuvių stovykloje prie Salzburgo, Austrijoje. 1947 metais atvykęs į Ameriką, profesoriavo Pennsylvanijos universitete, Philadelphijoje. Ten mirė, ten ir palaidotas. Lietuvių literatūroje pasiliko šios nepraeinančios vertės jo knygos: "Šarūnas", "Dainavos šalies senų žmonių padavimai", "Šiaudinėj pastogėj", "Skirgaila", "Raganius", "Dangaus ir žemės sūnūs" ir kt. Nepamirštamas Vincas Krėvė ir kaip universitetų profesorius, kaip tautosakininkas, kaip daugelio literatūros žurnalų redaktorius bei bendradarbis, net kaip politikas. Minėdami artėjančią 25 metų sukaktį nuo jo mirties, spausdiname artimai su Vincu Krėve ryšį palaikiusio kun. Pijaus Brazausko atsiminimus ir Vinco Krėvės pluoštą laiškų kun. P. Brazauskui.

•

1945 m. rudenį Austrijoje dalis išsklaidytų lietuvių tremtinių pradėjo burtis bendram stovyklos gyvenimui šiaurinėje Salzburgo miesto dalyje Maria Plain. Gavęs vyskupo Vincento Brizgio laišką iš Vokietijos su paskatinimu apsigyventi prie lietuvių tremtinių Salzburge, atvykau į Maria Plain. Tą pačią dieną ten buvo atvykęs ir prof. Vincas Krėvė, ieškodamas sau prieglaudos. Rašytojas Česlovas Grincevičius supažindino mane su bepraeinančiu prof. Vincu Krėve. Jis buvo susirūpinęs ir, padavęs man ranką, nieko nesakęs, nuėjo link lagerio, ieškodamas patalpos...

Netrukus Maria Plain stovykla buvo perkelta į kitą pusę Salzburgo miesto, į Gasenbachą.

Stovyklos komendantas paskyrė man kambarį šeimoms skirtame barake. Gretimai mano kambario pastebėjau prie durų prisegtą užrašą: "Rezervuota prof. Vincui Krėvei — Mickevičiui". Oho, pamaniau sau, nepaprastas kaimynas — vienas žymiausių mūsų rašytojų, profesorius, buvęs ministeris. Tai tu, prastas Pajevonio vikarėli, paprakaituosi, kai pakliūsi šiam "Raganiaus" autoriui ant dantų. Geriau, manau, kad mano kambarys jau būtų buvęs kitame barako kampe.

Vincas Krėvė-Mickevičius pastaraisiais savo gyvenimo metais — Nuotrauka Balio Raugo

Po kiek laiko rašytojas Vincas Krėvė pasibeldė į mano kambario duris.

— "Tai labą dieną, kunige! Pasirodo būsime kaimynais. Atėjau aplankyti, bus malonu pasikalbėti ir turėti tamstą savo kaimynu, bus ramiau gyventi. Tai iš kurio gi Lietuvos krašto tamsta būsite kilęs? Aukštojoj Panemunėj pažinojau vieną labai gerą dainininką, vyriausiąjį Panemunės miškų inspektorių Joną Brazauską ir jo žmoną daktarę Albiną Bielskaitę. Ar kartais nebūsite jo brolis? Tai labai malonūs, vaišingi žmonės. Su jais dažnai susitikdavome A. Panemunėje. Tikiuos dabar ir su tamsta — jo broliu—susitiksime dažniau. Prašau ir pas mus atsilankyti. Bus labai malonu turėti tamstą savo svečiu, pasikalbėti įvairiomis temomis, bei pasiguosti mūsų nedalia. Kur gi daugiau rasi paguodos, jei ne pas kunigą. Štai ir mudu su žmona, kai atsiradome tremtyje tuščiomis rankomis ir nerasdami kur prisiglausti, kreipėmės į kleboniją. Tačiau klebonas atsiliepė, kad mes tuo reikalu turėjome kreiptis į valdišką įstaigą, besirūpinančią butų reikalu. Atsiprašydamas kleboną, sakau: pas mus Lietuvoje yra toks jau senovės paprotys, kad kai žmogus turi kokių skausmų ar džiaugsmų, visuomet eina pas kunigą — kleboną pasitarti ar pasiguosti. Taip ir mes, čia patekę į tremtį, laikydamiesi savo šalies papročių, kreipėmės į Tamstą, klebone, prašydami patarimo ir nurodymų, kur būtų galima rasti šiokią tokią pastogę apsigyventi. Po to klebonas mielai mums padėjo laikinai įsikurti.

Rašytojas Vincas Krėvė laikas nuo laiko užeidavo pas mane ir pasikviesdavo pas save kavutei, kurią skaniai paruošdavo jam visu nuoširdumu atsidavusi jo žmona Marija Krėvienė.

Pokalbiuose pradėjome paliesti ir religines temas, juo labiau, kad rašytojas kūrė "Dangaus ir žemės sūnus", veikalą iš Kristaus laikų. Norėdamas būti arčiau tiesos ir "neparašyti kokių erezijų", profesorius prašė mane parūpinti visą Šv. Raštą lotynų kalba. Jį gavau iš Goldensteino vienuolyno bibliotekos. Be Šv. Rašto Krėvė dar pasiskolino iš manęs vyskupo Būčio knygą "Jėzaus Kristaus gyvenimas."

Netoliausiai nuo tremtinių stovyklos buvo austrų katalikų bažnyčia — Elsbethen ir Goldenstein augustijonių vienuolynas. Ten lietuviai turėdavome savo pamaldas. Rašytojas V. Krėvė veik kiekvieną sekmadienį ir šventadienį laiku ateidavo į bažnyčią, atsisėsdavo viename iš pirmųjų suolų ir giliai susimąstęs išklausydavo Šv. Mišias ir neiškalbaus klebono pamokslus.

Kartais rašytojas V. Krėvė net pagelbėdavo kapelionui palaikyti lietuviškus religinius papročius stovykloje, savo žodžiu ir pavyzdžiu paremdamas kapelionų žodžius. Vieną kartą gavėnioje, laike lietuvių arbatėlės stovykloje, buvo kilęs noras dainomis išblaškyti slegiančią nuotaiką. Kapelionui paprašius dalyvius nepamiršti gavėnios laiko ir susilaikyti nuo dainų šiuo metu, rašytojas V. Krėvė tuoj atsistojo ir savo gražia švelnia kalba pritarė kapelionui mintims ir skatino tremtinius nepamiršti ir laikytis gerų lietuvių religinių papročių, kad Dievas pasigailėtų mūsų Tėvynės ir grąžintų jai laisvę.

Vasario 16 proga rašytojas Vincas Krėvė savo paskaitai pasirinko temą: "Kunigų nuopelnas Lietuvos nepriklausomybės atgavime". Savo ilgoje kalboje profesorius nurodė visus iš jaunų dienų jam žinomus kunigus, dirbusius Lietuvos laisvės atgavimui ar šelpusius ir leidusius į mokslą lietuvius studentus ir juos paruošusius tolimesniam darbui — laimėjusiam Lietuvai nepriklausomybę.

Kalbantis apie tikėjimą, rašytojas V. Krėvė pareiškė, kad "niekados negalima pamiršti to, ką motina vaikystėje yra įdiegusi. Vaiku būdamas, įsikabinęs į motinos sijoną, sekiau jos pėdomis į bažnyčią ir klausiausi jos nurodymų. Visa labai giliai įsmigo širdin ir tai niekuomet nebus iš jos išrauta. Ir šiandien, kada jau pasenau, po tiek metų, audrų ir kovų bei nusivylimų gyvenu ir guodžiuosi tik tuo, ką jaunystėje gavau iš savo pamaldžios motinos. Labai norėčiau dar sugrįžti į Lietuvą, ten numirti ir būti palaidotu šalia savo tėvų".

Vieną Vėlinių dieną, eidamas į bažnyčią pamaldoms, prisivijau pirma manęs išėjusį ir lazdele pasiramsčiuojantį rašytoją. Atsisukęs į mane, sako: "Tai einame melstis už kitus, iškeliavusius pirm mūsų, bet ar kas kada melsis už mus, tai nežinia. Šių dienų jaunimas nenori melstis. Jiems kitokie dalykai galvoje. Dievas žino, ko mes sulauksime".

Kai bažnyčioje buvo paskelbta, jog iš Šv. Tėvo popiežiaus Pijaus XII yra atsiųsta tremtiniams dovanų — rožančių su jo palaiminimu, tai rašytojas V. Krėvė pats pirmutinis atėjo į mano kambarį pasiimti tos dovanos. Paėmęs į rankas rožančių tarė: "Tai brangi dovana, kunige, neduok jo tiems, kurie jo negerbia ir nebrangina".

Vėliau atsitiktinai ryte užėjau į prof. kambarį. Radau jį ką tik atsikėlusį ir besirengiantį praustis — ant jo kaklo kabojo gautasis rožančius.

Vieno pokalbio metu prof. V. Krėvė pasipasakojo iš savo pergyvenimų Maskvoje. Rusams jėga užėmus Lietuvą, prof. V. Krėvė kaip įtakingas ir visų lietuvių gerbiamas asmuo, buvo Stalino iššauktas į Maskvą. Stalinas reikalavo, jog prof. ministeris V. Krėvė panaudotų visą savo įtaką, kad Lietuva pasiduotų Maskvai be jokių pasipriešinimų, nes kitaip būsią pralieta daug kraujo. Prof. prisipažinęs, kad jis yra patriotas, giliai mylįs savo krašto laisvę ir negalįs sutikti su jo reikalavimais ir atsižadėti savo tautos laisvės. Stalinas tvirtinęs, kad nėra kitos išeities, kad jie Antrojo pasaulinio karo metu užimsią ne tik Lietuvą, bet ir visą Europą. Gi Trečiasis pasaulinis karas atiduosiąs į jų rankas ir Ameriką. Prof. atsiliepęs, kad į Ameriką neįmanoma pasiųsti kariuomenę. Stalinas nusijuokęs ir pasakęs, kad jiems nėra reikalo siųsti kariuomenę į Jungtines Amerikos valstybes, jų pinigai atlieką tą darbą Amerikoje, jiems reikalinga tik laiko.

Po to profesoriui V. Krėvei buvo pakištas raštas ir liepta pasira-

(Nukelta į 2 psl.)

Stasys Santvaras Rubajatuose ir gyvenime

Žodis, įteikiant 1978 metų LRD literatūrinę premiją specialiame Los Angeles pobūvyje 1979. VI. 10

BRONYS RAILA

Mieloji Ale, šaunusai Stasy — šiandien jūsų diena, o mūsų šventė Santvaram...

Kai šiais metais Irane (seniau vadintoj Persijoj) įvyko mum sunkiai suprantama ir labai savotiška revoliucija, nuo ko tos šalies vardas išpopuliarėjo pasaulyje, kažkokiu keistu sutapimu Tu savo Rubajatais panaudojai labai seną persų poezijos formą, — ir užtat štai turim džiaugsmo čia Tave matyti, tarsi naują mūsų poezijos ajatolą. Nuo s...iai būdamas tos poetinės formos ir jos kūrėjo gerbėjas, ta dingstimi sveikinu Tave iš visos širdies, mūsų šiemetinę literatūros premiją laimėjus.

Dėl Tavo knygos vardo lietuviam buvo ir turbūt dar liko kai kurių neaiškumų. Dar prieš savaitę vienos civilizuotos ponios buvau netikėtai paklaustas: kas yra tie rubajatai, ko su jais Santvaras iš mūsų nori....

Paaiškinimas būtų nepainus. Tai viena iš lyrinės poezijos sueiliavimo formų. Jų tarpe, kaip žinoma, bene populiariausias yra sonetas. Tai tam tikros struktūros 14 eilučių eilėraštis, jau nuo 12-jo amžiaus naudotas Dantės, Petrarkos, vėliau Šekspyro, prancūzo Ronsardo, Adomo Mickevičiaus ir beveik kiekvieno mūsų vėlesniųjų poetų.

Rubajato kilmė

Bet yra ir daugiau, sakykim, smulkesnių eiliavimo formų, pavyzdžiui: trioletas, rondeau, tercina, gazelė, limerikas, japoniškas haiku... Na, ir *rubajatas* — viena iš trumpiausių, vos keturių eilučių tam tikra tvarka surimuota poemėlė su išbaigtu kurios nors temos išsakymu. Čia turi būti labai kondensuotai pateikiama rašytojo kokia nors mintis, išmintis, patirtis ar emocija — ir paskutinėj eilutėj viskas išsprendžiama kiek galint nelaukčiau, paradoksiškai.

Dalykas atrodo paprastas, bet labai sunkus brandžiau įvykdyti. Toli gražu ne su kiekvienu rubajatu kūrėjas pasieks šios formos ir estetinio lygmens tobulumo, kaip jo nepasiekė ir pirmasis neabejotinai genialus šios formos sukūrėjas 11-jo amžiaus persų poetas Omaras Chajamas (gyv. ap. 1034 — 1123), kuris buvo matematikas ir astronomas, labai įdomus žmogus, turėjęs nuotykingą gyvenimą ir parašęs arti 600 rubajatų —tų ketureilių — kurie vėlesniais laikais vakariečių ir rytiečių pasaulinės literatūros plotmėje buvo pripažinti klasikiniais šedevrais, tuo įpilietinę rubajato formą daugelio kraštų literatūroje.

Mūsų poezijoje rubajatas ne dažnas ir dar gana naujas. Bene pirmas jį prieš kokius 60 m. panaudojo poetas modernistas Butkų Juzė, anuomet vokiško universiteto filosofijos daktaras, matyt, ten ir susipažino su Omaro rytietiška poezija. O štai dabar Stasys Santvaras su kone pusketvirto šimto rubajatų rinkiniu šią formą bus su kaupu įpilietinęs ir mūsų literatūroje.

Klausimas tik liks: kaip gerai, kaip vertingai, kiek išliekančiai?

Mėginsiu ko trumpiausiai atsakyti, nors atsargumas ir kuklumas neleis man būti per drąsiam. Bet geriausią atsakymą gal bus davęs kitas senas persų poetas, Hafizas, kurio vieno eilėraščio posmą Santvaras įsidėjo, kaip motto savo rinkiniui, ir kuris čia mano kiek modifikuotas taip skambėtų:

"Būk smagus, Stasy mielasis,
ir atmink:
Tik po velėna tu sulauksi
pagyrų!"...

Persiškos ir santvariškos charakteristikos

Kai staiga išvydom tokį apstą rubajatų, sunku išvengti jų nepalyginus su genialiausio jų kūrėjo ir pirmojo maestro Omaro Chajamo poezijos charakteristika. Anas išmintingasis persų filosofas, gudruolis ir lėbautojas mokėjo džiaugtis gyvenimu. Bet suprasdamas tų džiaugsmų trapumą ir menkybę, savo poezijoje ryškėjo savybėm, kurios, trumpiausiai aptariant tarptautiniais žodžiais, buvo maždaug tokios: poeto drąsus skepticizmas, melancholija nykios būties akivaizdoj, panteistinė mistika, ironiška rezignacija ir kaip atasvoris visam tam užvis labiausiai guodimasis, tiesiog kvietimas ir raginimas džiaugtis trumpu žmogaus gyvenimu (kaip visi kritikai mėgsta cituoti jo eilutę) — džiaugtis duonos kepalu, vyno taure ir tavimi, t. y. jauna mergina...

Neturiu noro ir teisės čia plačiau atidengti jury komisijos protokole paminėtus svarstymų motyvus, atrenkant premijuotiną autorių ir jo kūrinį 1978 metų literatūrinei premijai. Pasakyčiau tik, kad tai nebuvo lengva, ir nuomonės negalėjo būti vienodos. Mat, praėjusieji metai užsienio lietuvių literatūrai buvo gana derlingi, pateikę net keletą brandžių ir turbūt išliekančių meninės vertės lyrinių ir beletristinių veikalų.

O jeigu surinko daugumą balsų Rubajatai, tai gal ir dėl to, kad Santvaro veikalas ne vien išviršine forma, bet daugiau ir pagal anas omariškas charakteristikas atsiskleidė ir savu vadinamo "turinio" artimumu ir savo nuotaikom, mąstymo ir tų idėjų realizavimo patraukliom ypatybėm. Pavyzdžiui, poeto kai kurios kritiškos "diskusijos" su Dievu apie žmogaus likimą žemėje... O kiek melancholijos dėl moterų neištikimybės, visų jų, kaip lygiai ir draugų ar apskritai žmonių dviveidiškumo! Kiek nusivylusio poeto grasinimų neberašyti mums per daug eilėraščių! (Tikiuos, Stasys tiek tevykdys pasižadėjimą, kaip Frank Sinatra vis nesugeba liautis dainuoti, nors jau prieš kelerius metus buvo suruošęs savo dainų "paskutinį" rečitalį...).

Dar ne viskas.

Rubajatuose nestinga išmintingos rezignacijos apie nubirusius gėlių žiedus, kurie "niekad jau negrįžta ant šakų" (p. 75). Regim nusinuoginusio žmogaus pasivaikščiojimą kapinėse, "kur amžinai atgulė ir žvirbliai, ir arai" (p. 78). Arba saują karčios ironijos apie "neapykantos ir keršto bliovimus" (p. 111). Po jų vėl visiškai omariškas persų senio nuotaikom kvietimas ko daugiau džiaugtis gyvenimu, išgerti raudono vyno ir nektaro taurių, glamonėti tas neištikimąsias merginas, mylėti džiūgaujant, liūdint ir net raudant, dargi išnykimo prieangyje tvirtai tebeteigiant: "O aš dar vis esu! Vilionėj ir vilty esu! (p. 174)...

Na, kaip jūs galėtumėt nevertinti tokios gausos bendrai žmogiškų potyrių, pergyvenimų, mąstymų ir motyvų, kurie yra tarsi amžini žmogiškosios prigimties ir jo grožinės kūrybos elementai? Atrodo, beje, kad tatai suprato ir dailininkas Vytautas Jonynas, keliolikoje puslapių grakščiais piešiniais, grafikos meistro brūkšniais atšviesdamas poeto pasaulėvaizdį bei jo emocinį krūvį paryškintai elegantiškos erotikos tonais (kas šiais laikais apskritai įprasta, o rubajatam maždaug būtina).

Nuotrauka Vytauto Maželio

Klasika modernizmo atsvarai

Dabartinio meto lyrinė poezija — pasaulinė ir lygiai lietuviškoji — kaip žinoma, yra atsiskleidusi įvairiausiais braižais ir dargi jų kraštutinybėm, dažnai jau pasiekusi (kaip pasakytų konservatoriai) pasibaisėtino chaoso, formų palaidumo, emocijų iškrikimo, logikos paneigimų, kalbos išsigimimo, sąmoningo gramatikos nepaisymo, minties ieroglifų, niekam nereikalingo ir nebejdomaus susiabsurdinimo ir t. t.

Nebuvau jaunystėje ir lig šiol nesijaučiu virtęs konservatoriumi literatūroje, bet premijos paskyrimą Stasiui Santvarui suprasčiau lyg ir savo rūšies mūsų sveiką atsparą aniem kraštutiniam modernizmo polinkiam, tokį lyg ir pusiausvyros ar išlyginimo ieškojimą, vieną kartą vėl iškeliant, kad mum dar tebėra reikalinga, svarbi, mūsų kultūros tęstinumą liudijanti "senoviška" ir klasikinė, disciplinuotos formos, racionalios logikos, aiškiai reiškiamų minčių, idealistinių polėkių ir, bene svarbiausia, taisyklingos, gražios ir skambios lietuvių kalbos poezija.

Nepaneigtina, kad tų ypatybių Rubajatuose gana daug, ir spėčiau — jų kai kurios išliks mūsų literatūroje, kaip meninės vertybės.

Santvaras jau yra virtęs atgimusios Lietuvos tautinės kultūros įvaizdžiu ar simboliniu veteranu. Šiandien brandaus amžiaus rašytojas savo kūrybinę misiją pradėjo su Lietuvos valstybinės nepriklausomybės aušra ir po to per šešis dešimtmečius be paliovos ir be nuovargio reiškėsi mūsų tautos šakotame dvasiniame gyvenime. Poetas ir daugelio knygų autorius, dramaturgas, jis ir itališko belcanto mokyklos buvęs lietuvos operos solistas, per tai didžiai kvalifikuotas svetimų operų libretų vertėjas, lietuviškų operų ir kantatų libretų kūrėjas, poezijos rečitalių aktorius, protarpiais muzikinių renginių kritikas, visada įdomus kultūrinių temų laikraštininkas, paskaitininkas ir daug dar kas.

Ieškant "auksinio vidurio"

Nors teko kartą neseniai spaudoj užtikti mintį, kad skiriant premijas reikią atsižvelgti tik į tų metų veikalo vertybes, o ne į kitus bendresnius autorių nuopelnus, bet aš manyčiau, kad tai būtų labiau formalistinis požiūris, ir ne visada išmintingas iš esmės. Mes negalėjom visiškai pamiršti ar ignoruoti anos labai plačios ir įtikinančiai pozityvios laureato ištisų dešimtmečių kūrybinės veiklos, kuri Rubajatais gal tik apsivainikavo, bet nėra ir neliks vien rubajatuose.

Be abejo, "provincialam" tat sunkiau suprasti. Bet mes gyvenam ar bent iš arti alsuojam Hohhywoodo *sostinės dvasia ir* potyriais, kur kasmetiniai Oskarų skyrimai taip pat sukelia tos rūšies begalinių ginčų. Tat natūralu, gerai ir neleidžia tuščiai svajoti, kad kada nors visi dėl visko pasiektų vienodos nuomonės.

Bet dar ir Hollywoode jau daugelis galvoja, kad vertingiau Oskarus skirti aktoriam, režisieriam ar dramaturgam ne tik ir ne vien

(Nukelta į 3 pusl.)

Vincas Krėvė-Mickevičius su žmona Marija.

Kunigo atsiminimai apie Vincą Krėvę

(Atkelta iš 1 psl.).

šyti po juo. Prof. mėginęs jį paskaityti, bet jam neleidę to padaryti. Liepė pasirašyti raštą, jo neskaičius... Prof. aiškinęsis, kad jis yra suaugęs žmogus, universiteto profesorius ir nesirašysiąs ant rašto, jo neskaitęs. Jam buvę atsakyta, jei nepasirašys, tai negrįšiąs į Lietuvą. Prof. pagalvojęs, kad, jei nepasirašysiąs — negrįšiąs į Lietuvą, niekas nė nežinos, kas su juo ir Lietuva yra daroma ir lietuviai nebus įspėti laiku apie gresiantį pavojų. Pasirašė. Grįžęs rado spaudoje "savo" atsišaukimą į Lietuvių tautą, raginantį gražumu pasiduoti rusams lietuvių išgelbėtojams ir globėjams ir įsijungti į "Didžiąją Tėvynę".

Prasidėjus emigracijai, atėjo mūsų išsiskyrimo valanda — išsiskyrėme nuoširdžiai, pasibučiuodami. Iš kelionės rašė, kad, dėl stokos užstato užkliuvus Miunchene, jam daug pagelbėjo tėvai vienuoliai, ir tokiu būdu laimingai pasiekęs Ameriką.

Naujos gyvenimo sąlygos Amerikoje vis tiek nenustūmė užmirštin mūsų pažinties ir bendrų pergyvenimų Glasebacho stovykloje. Juos prisiminęs, rašytojas savo laiškuose išreiškė, tokius nuoširdžius jausmus kun. kapelionui, kad kuklumas neleidžia man juos čia minėti šiame rašinyje, nors tai dar labiau parodytų jo pagarbą kunigui ir mano jam rodytą nuoširdumą.

Vinco Krėvės laiškai kunigui

(Rašytas ranka)

3016 South 79th Street
Philadelphia 42, Pa.

Rever. P. Brazauskas
Glasenbach bei Salzburg
D.P. Camp 12
Austria (U.A.Zone)

1947.X.20

Labai ačiū už suteiktas žinias, nors ir skaudu yra jas skaityti. Matyti, labai esame Dievui nusidėję, kad išblaškė mūsų tautos sūnus po visus pasaulio kraštus kaip žydus. Tik žydai tūkstančius metų išliko žydais, nenustojo savo tautybės, o mes? Manau, kad maža tik dalelė, labai nežymi, sugrįš į savo kraštą, o kiti ištirps svetimose jūrose, kaip tirpsta ir čia, Amerikoje. Aš giliausiai tikiu, kad ateis teismo diena visiems galingiesiems, nusidėjusiems ir Dievo ir žmonių įstatymams, vieniems, kad dėl savo egoistinių tautinių siekimų prekiavo kitų laisve ir gyvybe, viena skelbdami, priešinga vykdydami. Kitiems už jų žvėriškumą. Man atrodo, kad toji diena jau nebetolima. Dievas yra teisingas ir gailestingas. Surasime, turime surasti pas Jį ir pasigailėjimą ir teisingumą, nuskriaustieji turi būti atlyginti už skriaudas, už ašaras, už nekaltai pralietą kraują. Nusikaltę ir pavieni vadai ir tautos turi gauti atpildą pagal savo darbus. Ir farizėjai ir budeliai. Kurių kaltė didesnė, tenusprendžia Amžinasis Teisėjas, bet man atrodo, kad farisėjai kaltesni, nes jie, kaip Judos, atidavė į budelių rankas ištisas tautas.

Man bus labai gaila pasilikusių Glazenbache, kai Jūs juos apleisite, bet ir labai džiaugsiuosi, jūsų čia susilaukęs, nes tikiuosi, kad manęs neužmiršite. Tik perspėju, kad nusiminsite, kaip mes nusiminėm ir apsivylėm iš dalies. Dvasininkija čia toli ne tokia, kaip pas mus. Ji nemėgsta atvykusiųjų iš Lietuvos, nes jie pakerta jiems „biznį" ir iš dalies yra jų elgesio pasmerkimas. Gal dabartinis nenoras priimti naujų kunigų yra tik spaudimo vaisius. Tie kunigai, atvykę čion iš Lietuvos, su kuriais teko asmeniškai susitikti, yra labai blogai nusiteikę, nes negali pritapti.

Negalima pasakyti, kad čia lietuviai nebūtų pamaldūs, bet tas pamaldiškumas daugiau išorinis, austriškas. Kunigai jokio autoriteto neturi, ir patys tam kalti. Ypač labai kenkia airių kilmės kunigai, kurie į religinius žmonijai patarnavimus žiūri, kaip į biznį, teikiantį pragyvenimo galimybes. Geriau stovi dalykai pas lenkus. Karštas kunigų patriotizmas neleidžia jiems per daug sumaterialėti.

Atleisk, mielas kunige. Rašau tai jums, nes žinau ir pažįstu jus, kaip kunigą, tikrą Dievo tarną, kurio siela kupina Dievo ir artimo meilės. Gal ir per smarkiai išsireiškiau todėl, kad jus turėjau prieš akis ir lyginau.

Jūsų Vincas Krėvė

(Rašytas ranka)

From Dr. V. Krėvė
3016 South 79th Street
Philadelphia 42, Pa.

An Herrn
Rever. Pius Brazauskas
D.P. Camp 12.
Glasenbach bei Salzburg
Austria (U.S.A. Zone)

1948.I.20

Brangusis Kun. Pijau.

Gaila ir skaudu, kad Jūs rengiatės išvažiuoti į Braziliją. Vis tikėjausi čia su Jumis pasimatyti, o kai išvažiuosite į Braziliją, toji viltis sumažės visai.

Aš neabejoju, kad ten Jums asmeniškai nebus bloga. Mano žento brolis, Algirdas Mošinskis, su visa šeima ir motina jau gyvena Brazilijoje. Rašo, kad kraštas begaliniai gražus, nors labai karšta ir neįprasta — per Kalėdas vasara. Šalis tropikalinė, gyvenimas dar primityvus, be patogumų. Aišku, dideliuose miestuose, kaip Rio de Janeiro, tuo atveju kiek geriau. Braziliečiai tingūs, nedarbštūs...

Manau, kad dėl klimato Jums neteks daug kentėti. Kaipo kunigą — lietuvį Jus gali paskirti aptarnauti savo tautiečius, didesnes lietuvių kolonijas, San Paolo ar jo apylinkėse, o ten, sako, klimatas visai pakenčiamas, beveik kaip Europoje.

Dėl pragyvenimo netenka dėl Jūsų susirūpinti. Esate tiek kuklus, tiek vargo patyrėte, jog visur Jums dabar bus gera.

Kraštas katalikiškas, nesumaterializėjęs dar, kaip čia, kur krikščionybę supranta labai siaurai ne tik paprasti žmonės, bet net dauguma dvasininkijos. Taigi moraliai ten nepasijusite blogiau. Portugalų kalbą pramokti žymiai lengviau, negu anglų. Amerikoje beveik kiekvienas štatas, kitaip kalba, kitaip tuos pačius žodžius taria.

Atsiųskite, mielas k. Pijau, mums antrašą Veronikos. Norėtume jai parašyti kelius žodžius — ji daug palengvino mūsų gyvenimą Glazenbache.

Moraliai aš čia jaučiuosi blogiau, negu ten, Glazenbache. Nors čia gyvenu tarp lietuvių ir man beveik netenka kitaip kalbėti, kaip lietuviškai, bet žmonės labai svetimi. Jokio kultūrinio gyvenimo, jokių kultūrinių klausimų. Visi čia gyvena tik dėl dolerio, tik doleriu.

Blogai mane ypač nuteikia jaunesnioji karta, kuri gėdijasi savo kilmės ir vengia lietuviškai kalbėti.

Abelnai Europiečiui čia sunku pritapti, priprasti... Tur būti tikra tiesa patarlėje, kad tik „ten gera, kur mūsų nėra". Niekur gerai nesijusime, kol negrįšime Lietuvon. Bijau, kad ir sugrįžę, galimas daiktas, pasijusime ir tėvynėje svetimi ir niekam nereikalingi. Spaudžiu širdingai Jūsų ranką.

Vincas Krėvė

Mano žmona siunčia Jums ir visiems širdingiausius linkėjimus laimės ir sveikatos.

(Rašytas mašinėle)

From prof. V. Krėvė
3016 So. 79th Str.
Philadelphia 42, Pa.

An Rever.
Pius Brazauskas
DP Camp 12
Glasenbach bei Salzburg
Austria (U.S.A. zone)

Mielas Kun. Pijau.

Tiek ilgai nebuvau gavęs jokių žinių iš

(Atkelta iš 2 psl.).

už geriausią praėjusių metų vaidmenį ar kūrinį, kuris buvo gal tik vienkartinis žvaigždelės sužirėjimas ir dings netrukus be pėdsako, o labiau atsižvelgti į kūrybinių talentų natūralų brendimą, daugiakartiškumą ir įnašo nuolatinumą. Gal tai nebūtų per blogas orientyras ir mūsų premijų skirstymo bylai?...

Apie simbolistų žodyną, pagundas ir dainas

Baigiant man įdomu priminti vieną literatūros pasaulio aplinkybę: — kaip kai kurie jaunystėje susiformavę rašytojai minties, emocijų ir net kalbos atžvilgiu pastoviai išlieka tokie pat visą gyvenimą. Santvaro literatūrinė formacija, man rodos, susikristalizavo pirmuoju mūsų Nepriklausomybės dešimtmečiu, kai šalia prasidėjusių keturvėjiškų ir kitokių maištų, po romantiškojo Maironio tuomet vyravo modernia laikoma *simbolizmo* literatūrinė srovė, Adomo Jakšto vadinta atmestinu dekadentizmu (nuosmūkiu).

Šios krypties rašytojai ir poetai turėjo ir mėgo tam tikrų simbolių žodyną, kurio senų ir kiek panaujintų išteklių teisiog apstu ir Rubajatuose. Vos keliolikoje palasinėjęs bematant prisirinkau daugybę tos simbolistų kalbos žodžių ir įvaizdžių, pvz.: sielų sutemos, sutemų varnai, audrų liepsnojimas, metų liepsna, nerimo ugnis, girių sakalai, saulėlydžio žaros, dienų eldija, mįslingas Anapus, viršukalnių arai, ilgesio godos, svaigus gundymas, lemtis, troškimų bokštai, kvailiojimų gaisrai, net "sugedusių aistrų nuogi krantai"... Šį žodyną galėčiau didinti dešimteriopai.

Ir kai tokio stiliaus ir kalbos gijom — maždaug iš 1920 — 30 metų apmetimo — savo šilkiniais siūlais dainius tebeaudžia visą šio rinkinio kilimą, tai anų dienų atošvaistas man labiausiai priminė vienas iš pačių gražiausių visos knygos rubajatų apie poeto Stasio (iš dalies ir mano paties) tolstančią jaunystę:

Kas per laiko girią ten atbėga
tekina? — Jaunystė!
Kas alda sieloj, it pagunda ir
daina? — Jaunystė!
Kas klumpa nerimo ir
paklydimų pelkėj? — Jaunystė!
Kas miršta, it prabėganti
diena? — Jaunystė!

Būk toks visada, brangus Stasy, kaip anuomet buvai ir koks visuomet išlikai. Ir dar ne kartą paskutinį atbėk kaip stirna pas mus prie tosios Pacifiko "paklydimų pelkės", kur Tavo ir mūsų sieloj vis dar alda saldžios pagundos ir daina...

Balys Auginas

SAULĖS ŽEMUOGĖ

Kai nešu saulę
Debesų delnuos —
(Sako dangus) —
Ji tokia karšta,
Kaip ėriuko širdis —

Paleidau ją
Ganytis lankoje —
O ji atrajoja žolę
Ir išgeria
Upių vandenį —

Dedu žvaigždėtus
Marškinius
Ant žaizdoto žemės
Kūno. Į sausupių vagą
Rupiom ašarom
Verkia rasa — —

Girtas griaustinis
Girnomis
Sumala saulę:
Ryto rankose
Kraujo lašelis — —

Dabar degančią,
Gruzdančią
Žemuogę —
(Sako dangus) —
Pamečiau
Pamiškėj — — —

PABUDIMO PASAŽAS

Bėgantis klanas
Nusineša
Tirpstantį sniegą —
Karklas apsirengia
Minkštais
Katinėlių kailiais,
Ir vėjai
Dainuoja
Žydinčią dainą — —

Naktimis
Medžiai gimdo
Pumpurus
Ir kelia žolę
Iš patalo —
O lapai
Ima skraidyti
Kaip žalios peteliškės — —

Pagaliau
Jauniausias
Vieversio sūnus
Suklinka lizde
Tokia saulėta,
Žalia giesme,

Kad saulė išeina
Maudytis
Sužaliavusioj pievų
Kūdroj —
Skaidriai nuoga —
Net kurmis
Išlenda
Iš žemės
Į ją pažvelgt — —

Pienės subrenda
Į žalsvą okeaną

Nuotrauka Vytauto Maželio

Širdys užsidega tulpėm

Ir, pindamos
Gelsvas kasas,
Gundo
Šilkinį vėją — —

Šaligatvį
Išmuša prakaitas:
Varnalėšų gauja
Dykaduoniškai įsikuria
Kaimynystėje,
Tingiai drybsodama
Per spindinčias
Dienas — —

Kloniais,
Išsiuvinėtais gėlių
Šilkais,
Eina puošnus
Žalsvamarškinis,
Hámsuniškas klajūnas —
Nuo jo šviesios
Šypsenos
Prisikelia
Paliegęs gluosnis,
(Lyg nubudęs Lozorius) — —

Į pavasariško Pãno
Dūdelės melodiją —
(Saldžią, kaip klevo sula)
Virpa žibuoklės
Ir pakalnutės
Slėnyje —
Ir pražilusios
Širdys
Vėl užsidega
Jaunystės tulpėm — — —

APŽAVŲ NAKTIS

Stebuklingą
Šventa Jono naktį
Šoka laumės,
Laužams plieskiant,
Ir mėnuo
Ant pušų galvų —
Kaip aureolė
Šventojo — —

Lūžtant
Dvyliktam dūžiui,
Laikrodis atveda
Vidurnaktį —
Žvaigždėtą burtininką —
Nakties arenon.
Į mėnesieną,
Kvepiančiom baltsparnėm
Peteliškėm,
Išskrenda jazminai — —
Ir nakties rankų
Apkabintos,
Po mano langu
Šnabžda nostalgijos gėlės — —

Žybsėdami žibiais žibintais,
Keliauja
Šventa Jono
Vabalėlių brolija —
Ir žėrinčioj
Deglų šviesoj
Jie mato žemę miegančią
Žaliojoj nuodėmėj — —

Tokią naktį mano svajonės: —
Vynuogynai mėnesienoj — —
Tokią naktį vaikšto širdis
Dar neatvėsusiom
Vaikystės samanom,
Tokią naktį ūksmingoj
Paparčių tankmėj
Tūno išsipildymo valanda:

Laužo pelenuos — vilties žarija,
Laimės žiedas — laumės plaukuos,
Dilgėlių vainikai —
Aušrinės žingsniuose — —

ŽODIS

Ant balto lapo
Parašau žodį —
Ir jis kvėpuoja,
Kaip miegantis kūdikis — —
Aš jį pažadinu
Iš nebūties kapo —
Jis gyvas,
Kaip užgimusi gėlė,
Kaip alsuojantis miškas —
Budrus ir budintis
Sargyboje minčių,

Nes žodis juokiasi
Ir verkia,
Mąstydamas
Kartu su žmogumi —
Jis lanko
Turčio rūmus
Ir vargdienio pirkią —
Lyg perlas sraigėje
Gyvena manyje,
Ir lyg svajonė
Neramį —
Iššoka jis iš lopšio
Nubudusios minties — —

Ir iš baltųjų
Rašto vystyklų
Pakilęs —
Jis lekia mylių mylias,
Byloja, šneka, kalba —
Kaip varnėnas artojui,
Kaip kunigas
Į minią — —

Nebandykit
Mano žodžio
Numarinti —
Rasit mirtį patys: —
Mūsų sielos duoną —
Brandžią mintį
Ant pasaulio skobnių
Jis dalint
Įpratęs — — —

VIENUOLIKA TULPIŲ

Pirmasis gimdančios žemės
Riksmas
Pabudino dangų — —
Ir ėmė lašnoti
Žiedais — — —

Įsijungdama
Į žydėjimo minią,
Darže nubunda levendrėlė —
Žolynai šaukia
Žalią žinią,
Ir tulpių vienuolyną
Strazdų giesmė
Prikėlė — —

Po žydinčiu
Pavasario baldakimu —
Vienuolikos
Vienuolių tulpių
Nekaltybė,
Žėrėdama raudonais ābitais,
Žiedų procesiją
Apakina — —
Ir stebis voverės,
Eglių kankorėžiuos
Pakibę:
Kam žemė klumpa maldoje
Vienuolikos vienuolių tulpių
Poterių rožančiuos? — — —

(Eilėraščiai iš spaudai paruošto rinkinio "Giesmės žydėjimo metas")

Glazenbacho, jog pradėjau manyti, kad jau visi esate iš ten išsikraustę. Kada man grįžo atgal laiškas, kurį buvau pasiuntęs prof. Vorobjovui, jau net buvau nustojęs tuo atveju abejoti. Bet kaip tik beveik vieną ir tą pačią dieną gavau net du laiškus — jūsų ir ponios Staškevičienės, kuriedu išsklaidė mūsų viltis, kad jau jūs visi kelionėje esate.

Reikia tikėtis, kad jūsų išvažiavimo klausimas dabar pagyvės, nes dar, turbūti, šiomis dienomis bus priimtas įstatymas (senato jau priimtas) įsileisti į USA du šimtus tūkstančių DP, pirmoje eilėje Pribaltijos Valstybių pabėgėlius. Nusiteikimas pabėgėlių atžvilgiu čia labai pasikeitė gerojon pusėn po to, kai pradėjo augti nepasitenkinimas rusais ir paaiškėjo, kas yra tie komunistai.

Suprantama, kad tos permainos gal dar neatjaučiate, manau, todėl, kad IRO yra perpildyta komunistų simpatikais, kaip ir buvusi Unrra. Taip sprendžiu iš lietuviškų laikraščių, kuriuos gaunu iš Vokietijos. Bet tikiuosi, kad ne vieno pabėgėlio, ypač tų, kurie turi afidevitus, vargai greitai pasibaigs.

Linkiu jums viso geriausio ir prašau neužmiršti mane ir dažniau parašyti. Labai norėčiau sužinoti, kas su jūsų broliu, kuris gyveno Vokietijoje. Gal man galėtumėt prisiųsti jo antrašą. Su juo irgi norėčiau užmegzti santykius. Anksčiau, gyvendamas Glasenbache, gaudavau žinių iš jūsų, dabar gi norėčiau betarpiškai su juo susižinoti. Gal iš jo sužinočiau apie savo kitus buvusius kaimynus — pp. Žukus ir Janavičius, iš kurių jau seniai negaunu jokių žinių.

Jūsų Vincas Krėvė

1948.V.31 (data ranka rašyta)

(Rašyta ranka)

From Dr. V. Krėvė
University of Pennsylvania
3423 Woodland Ave.
Philadelphia, 4 Pa.

An Priest
Pius Brazauskas
Glasenbach bei Salzburg
D.P. Camp 12
Austria (U.S.A. Zone)

1949.V.10

Brangusis Kun. Pijus

Esu labai nusikaltęs Jūsų atžvilgiu. Apsileidau ir jau tiek laiko praslinko, kai aš paskutinį kartą Jums rašiau, net su šventėmis nepalinkėjau. Tiesa, čia ne kaip pas mus, Lietuvoje: Velykos čia beveik nešvenčiamos. Net pas katalikus šios šventės nesusijusios su jokiomis tradicijomis — praslenka, kaip paprastas sekmadienis.

Nesuprantu, kodėl niekas jumis, kaip dvasininku, nesirūpina. Skaitau laikraščiuose. kad kunigų čia gana daug atvažiuoja. Matyti, jais rūpinasi vietiniai kunigai lietuviai.

Nuotaika čion atvykusių D.P. paskutiniu metu krinta: jau sunku surasti darbo, žymiai sunkiau, negu pradžioje. Kanadoje, sako, geriau, o gal todėl, kad ten patenka viengungiai ir stiprios sveikatos.

Aš čia jaučiuosi žymiai blogiau, negu Glazenbache, ne materialiai, bet moraliai — jokių ryšių su vietiniais žmonėmis nesusidarė ir bendros kalbos su jais surasti nemoku. Laukiu vis gyvo žmogaus, bet tie gyvi žmonės, kai atvyksta iš Europos, tuoj vėl išnyksta, suradę darbo toli toli, kad net pasiekti jų nevisuomet pasiseka. Tada man prisimena draugiška šeima Glazenbache, kur jaučiuosi, kaip tarp artimiausių draugų Lietuvoje, lyg namie. O čia dvasinis šaltis viešpatauja, net į bažnyčią nueiti nemalonu.

Gaila man bus, jei pateksite į Kanadą, o ne čion. Tėvas Tomas, rodos, seniai jau Amerikoje, bet iš jo nei žodelio nesu gavęs, tai gi ir nežinau, kur jis yra. Su Grincevičiumi jau esame susirašę, tik asmeniškai su juo pasimatyti dar neteko.

Šiais metais beveik neturėsiu atostogų, nes vasarai išvažiuoju dėstyti į Middlebury. Čia mokytojams ir profesoriams du vasaros mėnesius algų nemoka, todėl tenka kitur jieškoti uždarbio — vasaros kursuose, kurie čia dažnai rengiami. Teks ten dirbti septynias savaites — taigi atostogoms, atoilsiui mažai lieka laiko, bet sveikatos atžvilgiu jaučiuosi gerai, todėl pajėgsiu.

Linkiu Jums viso geriausio. Kad Dievulis duotų mums pasimatyti dar. Tikiu ir tikėsiu tuo.

Jūsų Vincas Krėvė

Mažas priedas

(Kun. P. Brazausko pastaba: „Turbūt buvo vokan įdėta pinigų?")

(Rašytas ranka)

V. Krėvė
731 Martens Lane, Marple
R.D.No. 1, Media, Pennsylvania
Phone Swarthmore 6-8869

Rever.
Pius Brazauskas
Sacred Heart Hospital
Eugene, Oregon

Mielas Kun. Pijus

Širdingai ačiū už sveikinimus ir gražius linkėjimų žodžius ir už viską, ką esu gero iš Jūsų patyręs — o patyręs esu daug daug gero. Jūsų asmuo paliko mano sieloje neišdildomų pėdsakų. Glasenbacho stovykla dėka Jums neatrodo man baisi ir su džiaugsmu prisimenu Jūsų švelnumą. Gaila tik, kad čia, Amerikoje, netenka su Jumis bendrauti, kaip tai buvo Glasenbache, ir nors labai trokštu žinoti, kaip gyvenate ir jaučiatės ištrėmimo šalyje, bet, deja, mane pasiekia skurdžios žinios apie Jus. Tikiuosi, kad susilauksiu ir Jūsų laiško.

Dar kartą dėkodamas siunčiame — aš ir žmona — Jums širdingiausius linkėjimus.

Jums daug dėkingas

Vincas Krėvė

1952.X.21

(Rašytas ranka)

V. Krėvė
731 Martens Lane, Marple
R.D.No. 1 Media, Pennsylvania
Phone Swarthmore 6-8869

Rev.
P. Brazauskas
Sacred Heart Hosp.
Eugene, Oregon

1953.II.16

Mielas, Brangusis Kun. Pijus

Man suteikėte daug džiaugsmo savo laišku. Jūsų asmuo liko mano atmintyje, kaip šviesus spindulys, ir aš labai gailėjausi, kad negaudavau iš jūsų nei vieno žodelio. Tikiuosi, kad ateityje nepamiršite kai kada vienu kitu žodžiu pradžiuginti mane.

Iki šiol Amerikoje gyvenau laimingai ir materialiniu atžvilgiu jaučiausi gyvenimu patenkintas, nes nereikalavau daug iš gyvenimo. Negaliu pasakyti, kad moraliai buvau patenkintas — ne, nei aplinka, nei

(Nukelta į 4 psl.)

Tavęs belaukdamas, krūpčioja žiburys...

Bruno Markaičio naujo veikalo premjera ateinantį rudenį

JURGIS GLIAUDA

Mūsų kūrybinio gyvenimo apraiškų nežaloja cenzūros šalna, todėl turime didelę ir šventą privilegiją susitikti su kūrėjo autentiškumu. Mums skaudžiai gaila poetų, prozaikų, muzikų, kuriančių cenzūros pagairėje, kur, žmogau, nežinai, kas galbūt labai būdingo ir reikšmingo iš jų kūrybos išrauta dėl barbariško cenzoriaus dėmesio...

Mūsų kūrėjų absoliutus autentiškumas gali mus įtikinti, kad jie stovi arčiau tiesos negu cenzūros šalies pavaldiniai... Ši prielaida nurodo didelę kūrybinio išeivijos elemento atsakomybę mūsų kultūros istorijai.

Kompozitorių Bruno Markaitį nedvejodami galime vadinti partitūros kosmopolitu. Jo muzikinis aruodas tačiau yra daugiaspalvis. Jo kūrybiniame repertuare specifinis, lietuviškas elementas sudaro ne bazę, bet itin išieškotą, tikrą lietuvišką įnašą, prilygintiną spinduliui erdvėje. Nenuostabu! Daugiausia dalyvavęs muzikiniuose kitataučių renginiuose, jis galbūt labiausiai ir tiksliausiai yra jų vertintas ir nagrinėtas. Šį tvirtinimą remia jo "Community Mass" savo grandioziniu pastatymu Carnegie Hall, jo "Misa Šanctį Casimiri" ir kiti pastatymai New Yorko, Los Angeles, Chicagos filharmoninėse scenose. "Žvakių šokis" iš jo siuitos "Šimtas saulių", "Pilnatis", "Lopšinė", "Concertino Nr. 1" — veikalai neužmirštami, įsirėžę ateitin. Pabrėžiama jų disonansinė harmonija polifonijos stichijoje. "Tampa Times", "Baltimore Sun", "America" ir daug kitų didelio tiražo leidinių kartoja Markaičio vardą savo muzikinių vertinimų skiltyse familiariškai, intriguojančiai, su respektu. Jie įdėmiai nagrinėja jo specifiką, kūrybos bruožus, muzikinę vaizduotę, stilių, disonansų ir chromatikos sandūras, netgi geršveniško ritmo akcentus.

Tačiau pabrėžimas kosmopolitiškumo primato Markaičio kūryboje būtų tiktai viena žėrinčio medalio pusė. Bruno Markaitis visad buvo itin jautrus specifinei lietuviškai temai. Čia jis sugretintinas su Stravinskiu, kuris visada rado vietą savo tautinei temai ultramodernizmo kriokly. Tad Markaitis, kaip išmanus juvelyras aukso gabalą, transformuoja lietuvišką temą savo savitu būdu, nuosava maniera, išieškotai ir išradingai. Jo naujoji muzikinė *fiesta* "Sonatos ir fugos" yra efektingas ir subtilus išsisakymas seniai puoselėtoje sferoje — tarpiškame artėjime į M. K. Čiurlionį.

Muzikinis veikalas, rašo L. Bernsteinas ("The Joy of Music"), visad yra avantiūra minty, brovimasis į naujoviškumą, noras atgimti naujai.

Naujas savo esme kūrinys vasad gimsta kūrėjo reinkarnacijos ženkle, kitaip tai bus tik savęs pakartojimas, be naujovės dvelkimo. Naujovės ir nesikartojimo savyje ženkle gimė naujas Bruno Markaičio veikalas. Tai "Sonatos ir fugos".

Markaitis susitiko su Kazio Bradūno veikalu 1961 metais, kada pasirodė poeto įspūdingosios "Sonatos ir fugos" su pavadinimo potekste: susitikimai su Čiurlioniu. Reikėjo nežmoniškai prailgusio periodo, kol, tarp tūkstančių kitų siekių buvo realizuotas atsiliepimas į poeto veikalą. Unikali istorija siužeto ir temos brandoj.

Šiame veikale kompozitorius Bruno Markaitis vaizduoja poetą Kazį Bradūną, šiam susitikus su M. K. Čiurlionio stichija. Tai poeto kelionė tapytinių sonatų ir fugų menėmis. Todėl ir toks tapatus pavadinimas. Tai kūrinio vedamasis motyvas — poetas ties tapytine Čiurlionio kūryba: poeto konfrontacija su didžiuoju lietuvių tautos genijumi.

Bradūniško kolorito ženkle

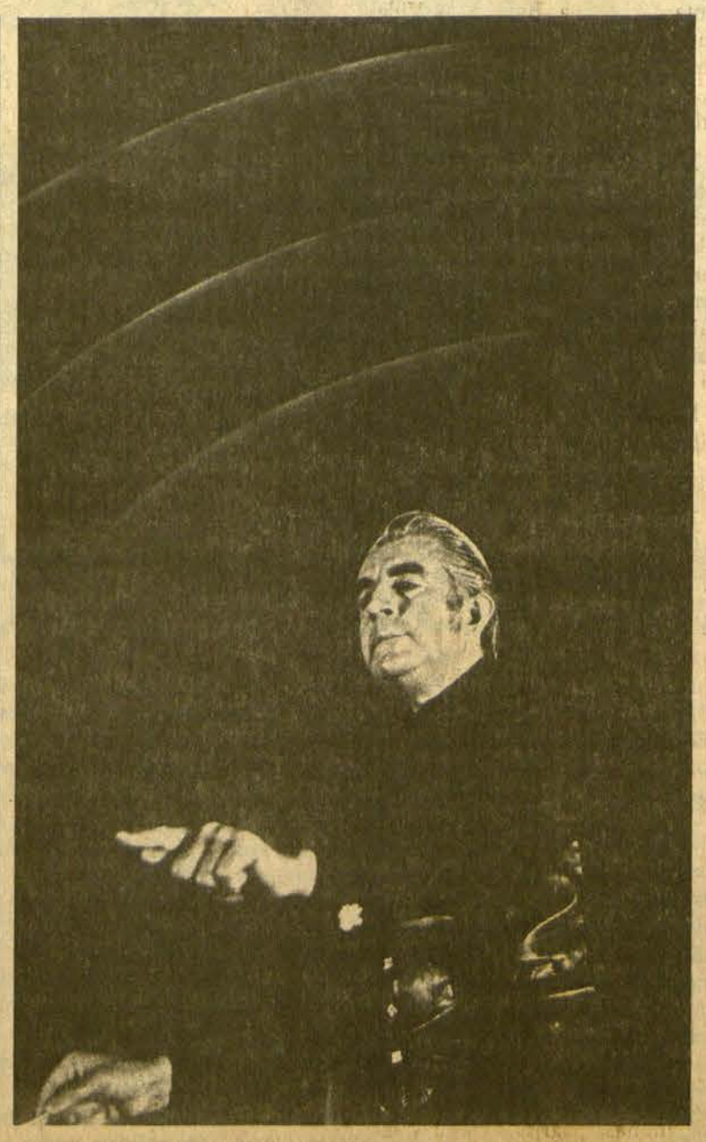

Kompozitorius Bruno Markaitis repeticijos metu.

gimė B. Markaičio "Vilniaus varpai". Bet tai buvo prie dialogo besiartinąss siužetas. Ši naujoji Markaičio kompozicija yra Čiurlionio tema per poeto pagavos ir išgyvenimų prizmę. Į betarpišką temos jausmą kompozitorius įvedė mediumą, šios kelionės vadovą.

Veikalo dalys: Saulės sonata, Pirmoji fuga, Jūros sonata. Kiekviena dalis tradiciniai apjungta į allegro, andante, scherzo ir finale. Barokiniai komplikuotoj veikalo harmonijoj dominuoja pustonių krioklial. Tema nenagrinėjama, ji išgyvenama be rezervų; ir kai kada skardi ryškūs konfliktai su lietuvišku folkloriniu elementu. Bet dalis veikalo skirta vokalui, todėl kompozitorius siekė padaryti kūrinį prieinamą žmogaus balsui. Ir tas lietuviškas elementas, kuris slypi muzikinės strofos potekstėje, ateina gaivalingai, spontaniškai. Jis harmonijos ir melodijos traktuotėje. Įdomi diatonika, melancholija, skrydžio ir lūžio drama; poeto vaizduotėje tie čiurlioniški spinduliai, smailūs kaip kardai, jų apstu horizontuose ir jų susikirtimo fokusas: trobelė karalių delnuose...

Kompozitorius seka poeto monologą, nes — jo nuomone — Čiurlionis tyli ir įtakoja poetą. Kompozitorius žengia į Čiurlionio stichiją per poetą. Čia pulsuoja religinės praktikos metodas: tarpininkas. Bruno Markaičio atsakinga pareiga: atsiriboti nuo autentiškos čiurlioniados ir reaguoti tik į poeto (K. Bradūno) susitikimą su Didžiuoju Druskininkiečiu: intuityviu dėmesiu sekti egzaltuotą poetą, jam prisiartinant prie čiurlioniškų temų ir mįslių. Tai Čiurlionio refleksijų — žaibų ir švytėjimų — poieškis Bradūno tekste. Ir mes gauname itin originalų kūrinio planą: trejopą grandinę — Čiurlionio drobės, atsišvietusios Bradūno žodyje ir per jį Markaičio partitūroje...

Šis sudėtingas sumanymas tapo naujo veikalo pjedestalu, ant kurio Bruno Markaitis pastatė savo diatonikos baroką. Kompozitorius nuėjo sunkiausiojo pasipriešinimo keliu, ieškodamas sužetė idealios pusiausvyros tarp šiuolaikinės harmonijos ir vokalo tradicijos. Jis neužsiangažavo bet kuriam dogmatiškai užkonservuotam madiškumui. Fejerverkiškas spontaniškumas natūraliai sulydė savyje jam būdingą kosmopolitiškumą su nacionalinėmis tonacijomis — iš to rezervo Markaitis formuoja naujovę, žaižaruojantį klavyrą simfoniniam orkestrui, subtilų, lyrinį vokalą ir įaudrina klausovo vaizduotę.

Jau nebaigtoji kelionė
Kyla debesimis...
O, pasiliki, Čiurlioni,
Būk su mumis —
Pasiliki išplaukdamas,
Nesugrįždamas grįžk, —
Tavęs netekdamas, tavęs
belaukdamas,
Krūpčioja žiburys.
(K. Bradūnas, "Sonatos ir fugos", psl. 55).

Šios Bradūno veikalo finalinės strofos ar nebus Bruno Markaičio veikalo orientyras, kompasas, burės? Kraupus Bradūno siūbuojančios strofos veiksmo ir atoveiksmio metražas atranda savo atitikmenį Markaičio instrumentalistikoje. Ir dar daugiau: Bradūno "Sonatos ir fugos" veikalo tekstas tapo Markaičio solistų libretas.

Veikale dainuoja trys solistai: sopranas, mezzo ir bosas. Kompozitorius dedikavo veikalo lo paskiras dalis Los Angeles dainininkams: Saulės sonatą — mezzosopranui Janinai Čekanauskienei, Jūros sonatą — sopranui Birutei Dabšienei ir Pirmąją fugą — bosui Rimtautui Dabšiui.

Bruno Markaičio "Sonatos ir fugos", jo muzikos mėgėjų ir rėmėjų talkinamos, įžengs scenon ir bus pastatytos Los Angeles publikai premjeros koncertu. Premjera įvyks Los Angeles Wilshire Ebel teatre š. m. rugsėjo 23 dieną, sekmadienį, 3 val. po pietų. Vokalinę kūrinio dalį atliks Birutė Dabšienė, Janina Čekanauskienė ir Rimtautas Dabšys su fortepijono ir orkestro palyda. Orkestre dalyvauja, lietuvių pasididžiavimui, keli lietuviai. Diriguos pats autorius.

Tikimasi, kad šiame koncerte bus atliktas ir B. Markaičio piano kūrinys "Rondo Saltante", specialiai parašytas ir dedikuotas pianistei Raimondai Apeikytei.

Ši premjera, reikia tikėti, bus — kaip buvo visad — pastebėta amerikinių rimtų kritikų ir šis muzikinis spektaklis, be abejo, užims stambią vietą mūsų muzikinių renginių kronikoje.

Vėliau veikalas bus pakartotas dar ir Chicagos publikai.

Nauji leidiniai

● **DVIDEŠIMTASIS ŽINGSNIS.** Moksleivių metraštis. 1978-1979. Redagavo redaktoriai: Romas Peleckas, Gaja Pemkutė, Viktoras Plenys, Algis Kuliešis. Redakcinė komisija: Julija Gotceitaitė, Viktoras Gudas, Vida Momkutė, Rasa Plioplytė, Ramona Smilgaitė. Metraščio globėjas — Juozas Masilionis. Išleido Chicagos Aukštesniosios lituanistikos mokyklos Tėvų komitetas. Viršelyje 19 metraščių nuotrauka P. Maletos. Užsklandos Alg. Kuliešio ir Vidos Momkutės. Leidinys gausiai iliustruotas mokyklos gyvenimo nuotraukomis, 120 didesnio formato puslapių, kaina — 4 dol. Spaudė „Draugo" spaustuvė, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

Redakcijos ir globėjo žodyje sakoma: „Šį metraštį pavadinome 'Dvidešimtuoju žingsniu', nes tai jau dvidešimtasis, vadinas, jubiliejinis. Dvidešimt žingsnių —netolimas kelias, bet kai žingsnis simbolizuoja ištisus metus, pasidaro ilgas tarpas. Tuk kai išėjo pirmasis metraštis, dvidešimtojo metraščio redaktoriai dar nebuvo gimę. O vis dėlto nuo pirmojo ligi dvidešimtojo metraščio gyva redakcijos narių ir jų globėjų grandinė išliko".

Metraščio puslapiai pirašyti pačių mokyklos mokinių. Tai vis įvairių temų rašinėliai, suskirstyti į tokius skyrius: Kūrybos žingsniai, Mokykloje ir gyvenime, Mūsų svarstymai, Draugystė, Mūsų gyvuliukai, Kelionės.

● **VILTIS, Vol. 38, No. 1, May 1979.** A magazine of Folklore and Folk Dance. Leidžia ir administruoja Vytautas F. Beliajus, P. O. Box 1226, Denver, CO 80201. Metinė žurnalo prenumerata — 7 dol.

Šiame numeryje, be kita ko, rašoma apie Colorado lietuvius ir Denverio lietuvių tautinių šokių grupę "Rūtą".

● **ŠVENTASIS RAŠTAS, Komentarai - aiškinimai.** Paruošė **Kostas Burbulys.** Išleista Chicagoje 1979 m. Spausdino Vivi Printing, 4346 S. Western Ave., Chicago, IL 60629. Leidinys 282 psl. Pradžioje kalbama apie Šv. Raštą ir jo aiškinimus, stabtelėjama ir prie vertimų į lietuvių kalbą. Toliau jau vis spausdinamos Šv. Rašto pastraipos ir čia pat duodami jų aiškinimai.

Vinco Krėvės laiškai kunigui

(Atkelta iš 3 psl.)

savimi. Bet apie tai neverta kalbėti. Atšvenčiau 70-ties metų sukaktuves ir sąryšyje su tuo tenka patirti naujų nemalonumų — tenka dėl amžiaus pasitraukti iš Universiteto, atsisakyti nuo įprasto darbo. Surasti kitokį mano amžiuje nelengva, apie fizinį ir galvoti netenka. Bet buvo sunkesni laikai ir rodėsi, kad jau nesurasiu išeities, bet ji atsirado, kai visai nesitikėjau; manau ir tikiuosi, kad ir šiuo atveju atsiras išeitis, ir pasiseks savo gyvenimą vėl sutvarkyti. Sveikatos atžvilgiu nusiskųsti negaliu, tik su akimis kiek blogiau. Tiek apie save.

Žmona prašo perduoti Jums širdingiausius linkėjimus. Jūs patys nusimanote, kad jai, kaip ir kiekvienam, kas Jus pažinojo, buvote ir pasiliekate brangūs; tad ir mes minime Jus dažnai ir džiaugiamės, kad atsiliepėte.

Jus mylįs ir gerbiąs

Vincas Krėvė

(Rašytas ranka)

V. Krėvė
731 Martens Lane, Marple
R.D. No. 1, Media, Pennsylvania
Phone Swarthmore 6-8869

Rever.
Pius Prazauskas
Sacred Heart Hosp.
Eugene, Oregon

3.IV.1953

Mielas Kun. Pijus

Širdingą Jūsų laišką gavau. Atleiskite, kad netiek greitai, kaip reikėtų, Jums atsakau. Mano akys labai susilpnėjo, vakarais nebegaliu nei rašyti, nei skaityti; dieną gi esu užimtas nuolatiniu darbu Universitete. Sekmadieniais dažniausiai aplanko kas nors ar mus ar žentą, su kuriuo drauge gyvename, tai irgi sutrukdo. Tenka todėl atidėti laiškų rašymą ilgesniam laikui. Dabar turiu velykines atostogas.

Leiskite Jūs pasveikinti Christaus prisikėlimo švenčių proga ir palinkėti Jums susilaukti sveikam ir mūsų Tėvynės prisikėlimo dienos ir pamatyti Ją prisikėlusią savo akimis ir, grįžus ten, surasti visus sveikus, kurie Jums brangūs ir neužmirštini.

Kiek būtų džiaugsmo ir laimės, jei taip atsitiktų, kad galėtume Jus pamatyti. Man ir mano žmonai — Jūs — vienintelis šviesus, tylus atmintinas visuomet asmuo.

Kur yra Jūsų brolis? Nieko apie jį netenka girdėti. Ar jis čia, Amerikoje, ar gal pasiliko Vokietijoje. Norėčiau turėti jo antrašą.

Jei Jums tektų pabuvoti mūsų kraštuose, nepagailėkite laiko mus aplankyti. Mums Jūs, kaip artimiausia giminė. Bendras vargo gyvenimas sugiminiavo mus visus. Matyti, ne aš vienas tai jaučiu — daug laiškų gaunu, draugiškų, gerų laiškų iš tų, kurie gyveno kartu Glasenbache.

Ačiū už atvirukus ir nuotrauką. Linkime Jums dar kartą linksmų švenčių. Teprimena Jums Velykas Lietuvoje. Aš čia nejaučiu to, ką jaučiau tenai Velykų laukdamas, ir net ilgu tų jausmų ir nuotaikų. Širdingiausius linkėjimus siunčia Jums mano žmona.

Jūsų Vincas Krėvė

(Rašytas ranka)

Rev.
Pius Brazauskas
Sacred Heart Hosp.
Eugene, Oreg.

Mielas Kun. Pijus

Nežinau, kaip Jums dėkoti už dovaną, kurios dalį paaukavau komitetui vysk. Padolskiui priėmimą paruošti. Labai atsiprašau, kad neparašiau tuojau, kai tik gavau Jūsų laišką. Vis mano akys kaltos — vakarais, prie elektros šviesos, negaliu nei rašyti, nei skaityti, dieną gi esu užimtas darbu Universitete — mokslo metų pabaiga, egzaminai, žodžiu ir raštu. Be to turėjau du doktorantu, su kuriais dirbau, jų disertacijas drauge skaitėm ir taisėm. Laikas tiek greitai slenka, jog nė neapsižiūri. 25 d. gegužės mėn. atlikau paskutinę paskaitą Universitete. Manau, kad ji buvo paskutinė ir mano gyvenime. 1 d. liepos mėn. turiu dėl amžiaus visai pasitraukti. Jeigu būtų Lietuvoje, būčiau labiau atjautęs savo pasitraukimą, bet čia, svetimoje šalyje, nepajutau liūdesio. Suprantama savaime, kad nelinksma pasijusti, kad jau nesi tinkamas darbui, ir todėl niekam nebereikalingas. Na, bet dabar galėsiu visas jiegas ir laisvą laiką, kiek dar jo man pasilieka, pavesti kūrybai, nors gal ir ji niekam nebus reikalinga. Vanitas vanitatum et omnia vanitas. Kai pagalvoju, visas gyvenimas atrodo viena ištisa klaida. Ne tuo keliu eita, kuriuo eiti turėjau, bet dabar vėlu apie tai galvoti — kelias išeitas ir jo galas nebetolimas.

Ačiū dar kartą. Gal neteks Jums pasimatyti su manimi, tai nors neužmirškite manęs savo maldose.

Žmona siunčia Jums širdingiausius linkėjimus.

Gerbiąs Jus
Vincas Krėvė

1953.V.24.

(Pašto antspaudo data: Dec.18,1953)

Rever.
Pr. Pius Brazauskas
Sacred Heart Hosp.
Eugene, Oregon

(Kalėdinė sveikinimo kortelė)

Širdingiausius linkėjimus siunčiame Tamistai Marija ir Vincas Krėvė.

(Rašytas ranka)

Rever.
Pius Brazauskas
Sacred Heart General Hospital
751 East 12 th Ave.
Eugene — Oregon

1954.1.10

Mielas Kunigas Pijus

Ačiū už širdingą laišką ir gerus žodžius. Užjaučiu Jūsų vienatvei. Nors čia lietuvių yra gerokai, bet negaliu pasakyti, kad aš nesijaučiu vienišas. Bet tai, suprantama, pareina nuo mano amžiaus ir nesugebėjimo pasiduoti naujoms pažiūroms į gyvenimą. Mano siela nesugeba nei priimti „amerikoniško" gyvenimo, jo pažiūrų, nei prisitaikinti. Manau, kad mano amžiuje aš ir Lietuvoje būčiau tiek pat vienišas, nes dabar kiti laikai ir kitaip galvoja jaunesnieji, ir jiems aš jau ir nereikalingas ir nejdomus.

Dabar nedirbu niekur. Gyvenu laisvas ir — nuobodžiauju. Labai keistas jausmas žmogui, visą amžių pripratusiam dirbti. Savo srityje, literatūriniam bare, irgi sunkiai sekasi — nežinau ar, geriau pasakius nesuprantu, kam reikalinga mano kūryba. Ji tiek svetima šiems laikams. Beto anksčiau kūriau širdimi, dabar tenka kurti galva, o tai visai kas kita. Šalta išgalvota, „išstenėta" kūryba nepatenkina ir patenkinti negali nei manęs, nei kitų, siela jaunesniųjų. Todėl ir kyla nuotaika: geriau ilsėtis...

Linkiu Jums gero gyvenimo, kuris visiškai patenkintų Jūsų sielą.

Jūsų Vincas Krėvė